

Позиция на Фондация „ДА – обединени срещу насилието“ относно въвеждането на института на „споделеното родителство“ в България

Фондация „ДА – обединени срещу насилието“ работи за защитата на правата на човека повече от 20 години. Представява и защитава правата и интересите на деца, жени и мъже, пострадали от насилие, включително домашно насилие. Осигурява юридическа, психологическа и социална помощ на такива лица. Водени от опита си, ние считаме, че законовата уредба на института на т.нар. „споделено родителство“ е отдавна закъсняла, поради което е наложителна. Мнението ни е базирано и на международните и европейски стандарти за защита на правата на човека, посочени по-долу, които държавата ни, по силата на чл. 5, ал. 4 от Конституцията е задължена да прилага и то с приоритет пред националното право, особено ако то им противоречи.

В настоящата национална правна уредба на семейните отношения в България се съдържа оборима презумпция за равенството на правата и задълженията на двамата родители в условията на съвместно упражняване на родителските права („споделено родителство“) докато те живеят заедно, а именно:

Семеен Кодекс:

Чл. 2. Семейните отношения се уреждат съобразно следните принципи:

2. равенство на мъжа и жената;

Чл. 122. (1) Носител на родителски права и задължения по отношение на ненавършилите пълнолетие деца е всеки родител.

(2) Родителите имат равни права и задължения, независимо дали са в брак.

Чл. 123. (1) Родителските права и задължения се упражняват в интерес на детето от двамата родители заедно и поотделно. Когато родителят е действал сам, той е длъжен да уведоми другия

Чл. 125. (1) Родителят има право и задължение да се грижи за физическото, умственото, нравственото и социалното развитие на детето, за неговото образование и за неговите лични и имуществени интереси.

(2) Родителят отглежда детето, формира възгледите му и осигурява образованието му съобразно възможностите си и в съответствие с нуждите и наклонностите на детето и с цел израстването му като самостоятелна и отговорна личност. Родителят няма право да използва насилие, както и методи на възпитание, които уронват достойнството на детето.

(3) Родителят осигурява постоянен надзор по отношение на малолетното си дете и подходящ контрол на поведението на непълнолетното дете.

Обобщено, във всички тези действащи към момента правни текстове на Семейния Кодекс мъжете и жените (майките и бащите) са равнопоставени при

упражняването на родителските права на децата си. Семейният Кодекс приема, че, принципно, майките и бащите имат равни права и задължения относно грижите и възпитанието на децата, а за децата е особено важно да имат пълноценен контакт и да бъдат отглеждани и обгрижвани и от двамата си родители. Това практически означава, че в България децата по презумпция се отглеждат в условията на „споделено родителство“. Това е оборима презумпция и е законово обоснована докато бащата и майката живеят и отглеждат децата заедно.

След раздялата родителите (бащата и майката) имат три възможности, в две от които презумпцията за „споделено родителство“ продължава да действа:

1. Бащата и майката могат да продължат да отглеждат и да се грижат за децата си съвместно (в условията на „споделено родителство“), като устно се разбират за своите права и задължения.
2. В особени случаи, бащата и майката могат да подпишат споразумение за отглеждане на децата в условията на „споделено родителство“, признавано от съда по чл.50 от Семейния Кодекс (тази практика е потвърдена от Върховния Касационен Съд).
3. И стигаме до третата възможност пред родителите след раздяла, а именно единият родител да обсеби (отвлече) детето. Да ограничи другия родител от контакти и така да започне борбата (войната) за родителските права. Точно тук законът изключва възможността за съдебно постановяване на „споделено родителство“.

Според чл. 49, ал. 1 и чл. 127, ал. 2 от Семейния Кодекс, при раздяла на родителите, се оказва, че само единият от родителите може да бъде носител на правото да бъде родител, упражняващ родителските права. Т.е., до петък (хипотетично казано) майката и бащата са равнопоставени родители, упражняват заедно и поотделно родителските права и задължения, и това се смята да е във висш интерес на детето, но от понеделник (след раздяла по взаимно съгласие или след еднолично решение на единия родител, който на практика отвлеча децата и ги обсебва) се оказва, че единият родител вече няма качествата на родител и не може да упражнява родителските права по отношение на собствените си деца. А децата вече нямат право на двама родители, които да се грижат за най-добрите им интереси.

Т.е. до петък е налице „споделено родителство“ – „съвместно упражняване на родителските права“ по силата на Семейния Кодекс, и това е добро за децата, но при раздяла и след като единият родител иска да прегради отношенията на другия родител с децата, „съвместното упражняване на родителските права“ вече е невъзможно. Това би следвало да се нарича „злоупотреба с право“, то води до дискриминация на „неотглеждания родител“ (този, който ще загуби упражняването на родителските права), води до родителски конфликти, води до домашно насилие, води до непоправими вреди за децата.

Законовата възможност за т.нар. „споделено родителство“ след раздялата на родителите, което юристите определят като „съвместно упражняване на родителските права“ ще реши това противоречие с принципите и нормите на Семейния Кодекс и текстовете на чл. 49, ал. 1 и чл.127, ал. 2, които са дискриминационни, противоречат на принципите на същия Семейен Кодекс, в който се намират, като определят за всички случаи на разделени родители, че само

ЕДИНИЯТ родител може да упражнява родителските права. Това, като институт на правото е почти равносилно на института на „отнемане на родителските права“ тъй като практиката показва, че неотглежданият родител най-често получава между 48 и 96 часа с детето си месечно. Практикуващите юристи, ангажирани с прилагането на Семейния Кодекс знаят, че точно това е в основата на родителските войни, от които винаги страдат децата. Като експерт по домашното насилие мога да добавя, че в преобладаващата си част, домашното насилие, в различните му форми, се реализира във връзка с конфликти, възникващи по отношение на упражняването на родителските права. Единият родител се страхува, че ще ги загуби и иска да спечели на всяка цена, за да бъде ЕДИНСТВЕНИЯТ родител, който ще решава всички въпроси, свързани с живота, здравето и бъдещето на децата. Това, в най-честия случай, води до загуба на пълноценен контакт между детето и неотглеждания родител. В резултат, имаме огромна група непълноценно възпитавани и отглеждани деца без един родител. Методите, използвани във войната за позицията на ЕДИНСТВЕН родител, представляват етапите на реализиращото се родителско отчуждение: от въвличането на детето в родителския конфликт до частичното или пълно отчуждаване на неотглеждания родител, което почти винаги съпътства края на родителския конфликт в съдебната му фаза.

„Спореденото родителство“ ще сложи край на тези войни.

„Споделеното родителство“ е и възможността, залегналите в Конституцията и Семейния кодекс принципи за равенство между половете (мъжете и жените), да бъдат практически постигнати.

„Споделеното родителство“ означава въвеждане на задължения и за мъжете в процеса на отглеждане на децата при раздяла. Отглеждането и възпитанието на децата в момента, по стереотипни причини, е наложено като задължение само на жените.

Резултатът проследяваме в националната статистика. Жените са неравнопоставени на мъжете в участието си в политиката, при заемането на висши бизнес позиции и високи управленски постове в държавната администрация, неравнопоставени по заплащане, а на по-късен етап и по получавана пенсия.

Така нарушаваме и Директива (ЕС) 2019/1158 на Европейския парламент и на Съвета от 20.06.2019 год. относно равновесието между професионалния и личния живот на родителите и лицата, полагащи грижи.

Важно е да се каже, че е необходимо внимателно и прецизно изменение на Семейния Кодекс така щото при уточняването на правилата за адекватно въвеждане на „споделеното родителство“ да се гарантира най-добрият интерес на децата и едва след това, този на родителите.

Това означава:

1. Приемане на ясни дефиниции относно това какво представлява упражняването на родителските права, правата на лични отношения, родителската отговорност, споделеното родителство, презумпцията за споделено родителство, оборването на презумпцията за споделено родителство.

Припомняме, че при дефинирането на гореописаните институти и отношения, като държава-член на Европейския съюз, сме задължени да вземем предвид

изискванията на Регламент (ЕС) 2019/1111 на Съвета на ЕС от 25 юни 2019 година относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси, свързани с родителската отговорност, и относно международното отвлечане на деца.

2. Изменение на чл. 49, ал. 1 и чл. 127, ал. 2 от Семейния Кодекс – определящи начина на упражняване на родителските права - с въвеждане на института на „споделеното родителство“ и възможността и двамата родители, равнопоставено и едновременно, да упражняват родителските права, както са го правили преди раздялата си. В определени случаи и при доказани обективни причини за противното, следва да се определя режим на лични отношения за неотглеждания родител с определен минимум време (30-35 % от времето месечно, извън ваканциите и празниците), което може да прекарва с децата си.
3. Изменение на чл. 127, ал. 3 от Семейния Кодекс и чл. 323, ал. 3 от Гражданския Процесуален Кодекс – уреждащи постановяването на привременни мерки в делата за упражняване на родителски права при въвеждане на института на „споделеното родителство“ и възможността и двамата родители, равнопоставено и едновременно, да упражняват временно родителските права. В определени случаи и при доказани обективни причини за противното, да се определя режим на лични отношения за неотглеждания родител с минимум време (30-35 % от времето месечно, извън ваканциите и празниците), което може да прекарва с децата си.
4. Изменение на чл. 138 „А“ от Семейния Кодекс, който да изисква от съда, по всяко време на производството, когато се установи, че има дете, което е жертва на родителско отчуждение или е в риск от такова, да задължи родителите да посещават социална услуга за изграждане на родителския им капацитет и за преодоляване на настъпилото родителско отчуждение или на риска от такова с въвлечане на детето в родителския конфликт.

Освен посочените по-горе правни промени в Семейния Кодекс, които са много закъснели и които са необходими, за да бъде приета адекватна правна рамка, която да отразява родителството в 21 век, в държава-членка на ООН, Съвета на Европа и Европейския съюз, следва да има и допълнителни законодателни промени, които само ще маркирам в настоящото становище.

За да работят ефективно промените, предвиждани в Семейния Кодекс, са необходими и:

1. Промени в Наказателния Кодекс, касаещи неспазването на съдебни решения относно определен режим на лични отношения и въздигането им в престъпления от общ характер.
2. Промени в Гражданския Процесуален Кодекс, касаещи принудителното предаване на деца, в случаите на неизпълнение на съдебни решения и определен режим на лични отношения.
3. Промени в Закона за закрила на детето, касаещи правомощията на социалните служби в защита на децата при родителски конфликти и родителско отчуждение.
4. Промени в Закона за социалните услуги.

5. Промени в Закона за защита от домашно насилие чрез въвеждане на правна уредба на родителското отчуждение и включването му като форма на психическо и емоционално домашно насилие по отношение на децата и на отчуждения родител.
6. Приемане на Закон за работата на психолозите.

Международни и европейски стандарти за защита на правата на човека

Според международното право, и по-конкретно Конвенцията на Организацията на обединените нации за правата на детето, е налице равенство на правата и задълженията на двамата родители при упражняване на родителските права, а именно: според, чл. 3, ал. 1, висшите интереси на детето са първостепенно съображение във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи. В чл. 9, ал. 1 от същата конвенция е прогласено, че държавите – страни по Конвенцията, осигуряват детето да не бъде разделяно от родителите си против тяхната воля, освен когато компетентните власти решат в съответствие с приложимите закони и процедури и при възможност за съдебен преглед, че такова разделяне е необходимо за висшите интереси на детето. Според чл. 16, ал. 1 и 2 от Конвенцията никое дете не трябва да бъде подлагано на произволна или незаконна намеса в неговия личен живот, семейство, дом или кореспонденция, нито на незаконно посегателство срещу неговата чест и репутация. Детето има право на закрила от закона против такава намеса или посегателство. Чл. 19 от същия нормативен акт изисква държавите – страни по Конвенцията да предприемат всички необходими законодателни, административни, социални и образователни мерки за закрила на детето от всички форми на физическо или умствено насилие, посегателство или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация, включително сексуални престъпления, докато то е под грижите на родителите си или на единия от тях, на законния си настойник или на всяко друго лице, на което то е поверено.

Според европейското право, и по-конкретно Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, е налице равенство на правата и задълженията на двамата родители при упражняване на родителските права, а именно, според чл. 8 от Конвенцията, всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, а според чл. 14 никой не може да бъде дискриминиран по признак „пол“. Съгласно практиката на Европейския Съд по правата на човека, прилагащ конвенцията, България е длъжна да осигури равнопоставеност при упражняването на родителските права и ефективно изпълнение на съдебните решения относно упражняване на родителски права и режим на лични отношения между родителите и децата. По едно от делата, по които Съдът вече неколккратно осъди държавата ни, делото Павлови срещу България (Жалба №72059/2016 год., Решение от 01.02.2022 год.), жалбата се отнася до твърдяна липса на зачитане на семейния живот на жалбоподателите – баща, баба и дядо на момиченце - в резултат на неизпълнение на окончателни съдебни решения, предоставящи им право на лични контакти с детето. Съдът счита, че социалните служби, които са отчетли наличието на родителско отчуждение между детето и неговите баща, баба и дядо, но не са взели навременни адекватни мерки, не са изпълнили законовите си задължения да прекратят незаконосъобразното поведение на майката и с

отлагането на нейното задължение да изпълнява съдебните решения са довели до окончателно отчуждаване на детето от неговите баща, баба и дядо. Поради тези причини, Съдът осъжда България за нарушение на правото на семеен живот на жалбоподателите.

Според чл. 7 от Хартата на основните права на Европейския съюз, всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот. Според чл. 22, равенството между жените и мъжете трябва да бъде гарантирано във всички области на живота. Според чл. 24, ал. 2, при всички действия, които се предприемат от публичните власти или частни институции по отношение на децата, висшият интерес на детето трябва да бъде от първостепенно значение. Ал. 3 сочи, че всяко дете има право да поддържа редовно лични отношения и преки контакти с двамата си родители, освен когато това е против неговия интерес.

Регламент (ЕС) 2019/1111 на Съвета на ЕС от 25 юни 2019 година относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси, свързани с родителската отговорност, и относно международното отвлечане на деца, дава дефиниция на понятията упражняване на родителските права, родителската отговорност и режимът на лични отношения на родителите с децата им.

Директива (ЕС) 2019/1158 на Европейския парламент и на Съвета от 20.06.2019 год. относно равновесието между професионалния и личния живот на родителите и лицата, полагащи грижи, изисква да се осигури възможност и на мъжете, и на жените да съчетават грижите за децата си с професионалното си и кариерно израстване.

Без да е налице всеобхватна промяна в законодателството, уреждащо защитата на правата на децата или, поне, без гарантиране на изпълненията на съдебните актове, свързани с упражняването на родителските права и изпълнението на режимите на лични контакти на неотглеждащите родители с децата им, без промяна в законодателството, касаещо домашното насилие, без промяна на правомощията на социалните служби, а също и без да имаме закон за работата на психолозите, е невъзможно да се гарантира, че ще бъдат защитени правата на децата в България, въввлечени в родителски конфликти, използвани като инструменти за отмъщение между родителите, преживяващи конфликт на лоялност и ставащи жертви на домашно насилие в условията на родителско отчуждение.

На база дългогодишния си опит в сферата на защитата от домашно насилие и в тази на прилагането на Семейния Кодекс, Фондация „ДА – обединени срещу насилието“ подкрепя нуждата от спешни промени, въвеждащи института на „споделеното родителство“ в България, които да гарантират защитата на най-добрия интерес на децата.

Февруари 2024 година

адв. Милена Кадиева –
Управител на ФДА